

Славица СРБИНОВСКА

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Скопје, Македонија

ГЛЕДНИТЕ ТОЧКИ ВО РАСКАЗОТ „ДАМАТА СО КУЧЕНЦЕТО“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ

*„...Имаше нешто љубиво и недофайно, што ги
привлечувало жениите... Тој то знаеше тоа, а и нешто, истото
така, некоја сила то привлекуваше кон нив.“*

А.П.Чехов

Апстракт: Студијата се занимава анализа на гледната точка во расказот „Дамата со кученцето“ од Антон Павлович Чехов. Типологијата на гледните точки застапувана во теориските студии на Жерар Женет, Борис Успенски, Ролан Барт, Мике Бал и Михаил Бахтин ја претставува основата за дескрипција на позициите и убедувањата на ликовите во текстот.

Клучни зборови: гледна точка, фокализација, лик, субјект, објект

Расказот „Дамата со кученцето“ се вбројува меѓу расказите кои добиваат значајно место во критичките текстови кои го актуализираат придонесот на Антон Павлович Чехов во развојот на новелата како жанр, меѓутоа тој е исто толку актуелен и во теоретската литература која се занимава со анализа на категоријата гледна точка или фокализација/фокусација. Во оваа студија ќе се обидеме да ги активираме рамништата на кои може да се расправа за оваа категорија во врска со расказот од А.П.Чехов.

Расказот е напишан во 1899 година, а со актуализација на постапките врзани за гледната точка, на рамништата на убедувањата, на психологијата, на говорот и на времето и просторот, авторот го проблематизира статусот на категоријата стварност, имено таа е онолку нестабилна и подложна на конструкции колку што се менуваат и

различно се дефинираат сфаќањата за тоа што е уметноста низ различни филозофски епохи. Стварноста, вели Чехов е конструкција, а конструирањето на поимот, неговото разбирање е резултат на разликите во гледните точки или перцепциите. Со ова становиште ја разбиваме идејата за стабилна дефиниција на категоријата реалност/стварност и се впуштаме во соочување на една деконструктивистичка, Ничеанска верзија на релативизирано и константно променливо поимање на категоријата реалност. Ликовите и нивните перцепции се она што авторот во својата нарација го истура во прв план со намера да ја скрши прецизната и строга дефиниција за стварноста како зададен и докажано постоење во еден вид. Променливите визии и гледни точки ја задаваат и ја обликуваат секогаш во различен вид и форма стварноста која емоциите, очите или свеста може да ја конструира онака како што посакува (Nietzsche 1996: 28-29).

Теоретските основи врз кои го анализираме расказот се засновани на опозицијата меѓу надворешната гледна точка или онаа чиј носител е нараторот и внатрешната гледна точка кога фокусот е во ликот, дури и за видови на структура на нарацијата на текстот кога тој е напишан во трето лице и кога нараторот ги користи променливите перцепции заедно ликот, а при тоа не изложува соспствен надреден суд или став (Val 2000: 77).

Постапките на реалистичкиот пристап со фокусирање врз егзистенцијални теми во кои се говори за случка која е раскажана со учество на перспективата и гласот на нараторот, но и со вклучување на перспективата или фокализацијата на ликот искажана со гласот на нараторот. Така овој расказ се засновува на развој од дејствија со користење специфични аголи на перцепција. Во неговата структура, носители на дејството се само два лика чиј мал број е клучна одлика на овој вид наративни структури. Сепак, транспарентноста на структурата со многу конкретни настани имплицира елементи на значење во заднината кои претставените ликови и настани не ги откриваат, тие се разобличуваат низ толкувањата на смислата и разбирањето на структурата.

Расказот започнува со мистериозно и со тоа провокативно именување на женскиот лик како „дамата со кученцето“ и во исто време како „нов“ лик во одморалиштето на Јалта:

„Се раскажуваше дека на шеталиштето на брегот се појавило ново лице: дамата со кученцето“ (1).¹

Машкиот лик е сосема исцрпно претставен со вклучување на коментар на нараторот во трето лице, коментарот транспарентно информира дека тој е банкарски службеник, се вика Димитрич Гуров, тој поминал веќе две седмици во Јалта, тој во одомакениот престој во летувалиштето има потреба од запознавање на нови лица. Жената која станува предмет на негов интерес е претставена низ неговата перцепција и опишана на следниот начин:

„(...)Млада жена, ситна русокоса со беретка, зад неа трча куче бел шпиц“ (1).

Во кусата резимирана биографија или коментар на нараторот за Димитриј Гуров клучно место добива неговото незадоволство од бракот, одбивноста кон сопругата која себеси се смета достоинствена и арогантна, се коментира нејзиниот изглед на жена со црни веѓи, тие рано стапуваат во брак, а со тоа, таа изгледа многу постара од Димитриј, овој вметнат коментар е изведен низ двојна призма, онаа врзана за гледната точка на ликот и гледната точка на нараторот, тие во бракот имаат три деца, два сина и ќерка. Коментарот кој во форма на резиме нè воведува во околностите и атмосферата на летен одмор, како и коментарот за навиката на Гуров да ја изневерува сопругата што се случува редовно во животот на овој четириесетгодишен човек стануваат извор кој упатува кон извесни осмислувања на животот во кој опстојува „желбата“, а таа се состои во постојано развивање на познанства и краткотрајни љубовни афери со други жени. Типот или карактерот кој го претставува низ сопствената перцепција и нарација нараторот на овој расказ е човек кој заради неверствата често мно-

---

¹ Расказот се презема од изданието на збирка раскази од А.П.Чехов под наслов *Dama s psetancetom*, elektronsko izdanie <https://pdfcoffee.com/dama-sa-psetancetom-apehov-pdf-free.html>.

гу лошо говори за жените во присуство на сопругата и ги нарекува „пониска раса“. Од друга страна, нараторот ја истакнува неговата перцепција врз мажите, имено „тие му се здодевни“, а „во присуство на жените знае што да говори, а може и да молчи“, но се чувствува слободен кога е во нивното друштво. Највпечатлива е одликата која е клучна за неговите чести афери со различни жени:

„Во неговата надворешност, во карактерот, во целокупната негова природа имаше нешто привлечно и недофатно, што ги придобивало жените ги мамело; тој го знаеше тоа, а и него, исто така, некоја сила го привлекуваше кон нив.“ (1)

Во сржта на перспективата на реалистичниот расказ фокусот е ставен врз бракот кој институционално опстанува како форма, а животот на сопругниците, кога станува збор за телесните и сексуалните врски се развива надвор од бракот. Секоја нова врска му го освежува животот на Димитриј, објаснува нараторот, но со текот на времето станува „задача“ и заморува, вркката брзо, за Димитриј Гуров, станува товар кој предизвикува тегобност, тоа е причината што секоја врска е само куса форма на излез од бракот и авантура.

Низ перцепцијата на ликот на Димитриј, жената која е новото лице во летувалиштето станува интересна цел со оглед на нејзиното држење, привлечна фигура и впечаток кој го остава дека потекнува од висока класа, дека е венчана, но дека на Јалта е прв пат и чувствува здодевност. Тоа се неговите перцепции за оваа жена видена низ гледната точка на Димитриј. Таквата слика го наведува да се впушти, како што во мигот помислува, „во брза, минлива врска, авантура со непозната жена на која не ѝ го знаеш ниту името, ниту презимето“ (1)

Со разговор околу кученцето, Димитриј го започнува дружењето. Многу брзо дознаваме дека таа е на возраст колку неговата ќерка, дека потекнува од Петроград, а венчана е во местото С. Со спокојна прошетка во која со неа разговара за бојата на морето, за месечевата лента која се протега по водената површина, како и за должината на престојот во летувалиштето, нараторот уште при првата средба на двата лика ја изложува информацијата за името на жената, имено таа

се вика Ана Сергеевна. Со вплетување на гледната точка на Димитриј, женскиот лик е опишан како жена која нема искуство во врски надвор од бракот, дека е срамежлива, но дека во неа „има нешто што предизвикува сожалување“. Објаснувањето за тоа зошто некој кон кого би имале чувство на сожалување би бил привлечен не се коментира.

Низ рефлексите и со тоа на внатрешната гледна точка врзана за ликот на Димитриј во расказот се класифицираат жените со кои тој имал врски, од едноставни и подготвени на краткотрајно задоволство, потоа неискрени и без љубов, како неговата сопруга и убавици кои стануваат здодедни со зголемување на апетитите поврзани со односот во кој влегуваат и очекувањата кои ги имаат од него. Сепак, сликата, а постепено и разговорите или запознавањето на оваа жена му остава впечаток на различност. Со коментари кои во индиректен говор ги пренесуваат информациите кои ги искажала жената се открива нејзиното незадоволство од бракот, имено таа сопругот го нарекува „лакеј“ обидувајќи се да ја изрази згрозеноста од фактот дека тој нема карактер, односно покажува понизно однесување во професијата која за неа е сосема неопределена, имено тој е некој службеник во губернијата или нешто слично (Shlomith1983: 55).

Нејзината врска со Димитриј започнува во летувалиштето, без оглед на бракот како резултат на разочарувањата за кои таа вели произлегуваат од изневерувањата на самата себеси и очекувањата на поубави нешта. Инаку нејзината врска надвор од бракот е во однос со етиката, таа себеси во врската со Димитриј често се чувствува виновна и се презира себеси. Ова е опис на жената изведен како рефлексивна искажана со нејзин говор и низ нејзина гледна точка врз она што го живее, а што влијае на мотивите за започнување на нова врска, иако е во брак. Тагата и самообвинувањата се трансформираат во уживање во релацијата со Димитриј и често завршуваат со бакнежи и ведри и радосни разговори.

Ќе наведеме клучни описи изведени со перцепција на нараторот, меѓутоа внатрешно фокусирани или фокализирани низ призма на доживувањата на ликовите. Првиот опис гласи:

„Во Ореанда седеа на клупа во близина на црквата, го набљудуваа морето пред себе и молчеа. Јалта одвај се гледаше низ утринската магла, на врвовите на планините неподвижно стоеја бели облаци. Лисјата не се движеа на дрвјата, штурците црцореа, а едноличното, како стенкање шумолење на морето, кое доаѓаше одоздола, говореше за мирот, за вечниот сон кој нè очекуваше. Така шумолеше долу, додека овде не постоеше ниту Јалта, ниту Ореанда, сега шуми и шумее исто толку рамнодушно и стенкаво кога нас веќе нема да не има. И во таа постојаност, во целокупната рамнодушност кон животот и кон смртта, за секој од нас се наоѓа влог за нашето постојано движење на животот на земјата, постојано совршенство. Седи покрај младата жена која за време на изгревот изгледаше толку убава, мирна и опседната со таа прекрасна глетка – море, планини, облаци, пространо небо, Гуров размислуваше за тоа како, во суштина, ако човек се задлабочи дека е сè на овој свет прекрасно, сè освен она што ние го мислиме и го правиме кога ќе ги заборавиме повисоките цели на човечкото постоење и достоинство“ (3).

Со внатрешниот глагол „размислуваше“ каде вршител на дејството е ликот на Димитриј Гуров се потврдува актуелизирањето на гледната точка која опфаќа една специфична филозофија за постоењето како благодат и радост. Таа се однесува на тоа дека самото постоење е прекрасно, додека пак грешката се случува тогаш кога во тоа постоење или живот се вплетува човековото мислење и делување со исклучување на сознанијата за повисоки цели и кога доминира адаптирањето кон празнината на секојдневните навики и лажните животи.

Вториот фрагмент во кој се содржани елементи за однесувањето на Ана Сергеевна се однесува на развојот на врската која, иако е обременета со чувството за сторен грев, продолжува и се развива во љубовната авантура, па иако жената ја живее како грев, таа не го исклучува и доживувањето на задоволство во исто време. Нарацијата колку што говори за неа и нејзините реакции го опишува и страстното однесување и водењето љубов со Димитриј Гуров:

„Потоа, секое попладне се среќаваа на шеталиштето покрај брегот, доручкуваа заедно, ручаа, му се восхитуваа на морето. Таа се жалеше дека лошо спие и дека срцето

вознемирено ѝ чука, повторуваше постојано исти прашања, повремено вознемирена од љубомора, повремено од страв дека тој не ја почитува доволно. А тој често на плоштадот или во паркот ќе ја привлечеше кон себе и страсно ја љубеше. Целосниот одмор, бакнувањата среде бел ден, внимателни и проследени со страв да не ги види некој, горештината, мирисот на морето или постојаното протекување пред очите на пасивните и намкорести ситни луѓе како да го препородија. И говореше на Ана Сергеевна дека е убава, заводлива, беше незапирливо страстен, не се одвојуваше од неа ниту чекор, а таа често ќе се замислеше дека не ја почитува, дека не ја сака ниту малку, туку дека во неа гледа само одбивна личност. Речиси секоја вечер одеа нешто подоцна некаде надвор од градот, во Ореанда или кај водопадот; шетањето им беше пријатно, впечатоците им беа прекрасни и величествени“ (4).

Сите овие описи на двоумења и конфликтни состојби на доживување на вонбрачната врска за време на одмор меѓу младата Ана Сергеевна која се чувствува виновна, се презира и возрасниот Димитриј Гурев кој во почетокот верува само во куса авантура го наведуваат читателот на тоа да поверува во двете гледни точки, првата е ставот на Сергеевна дека сето тоа ќе заврши на Јалта и никогаш нема да се видат, а втората е на Гурев кој своите чувства по заминувањето на младата жена ги изразува на начин кој го најавува неговото трајно трагично врзување за неа:

„Бидејќи остана сам на перонот загледан во мрачната далечина, Гуров го слушаше цвркотот на штурците и зуењето на телеграфските жици со чувство како тукушто да се разбудил. И размислуваше како, ете во животот имаше уште едно доживување или авантура, па и таа веќе се заврши и сега остана само спомен. Беше трогнат, тажен и чувствувааше некое каење, затоа што таа млада жена која веќе никогаш нема да ја види не беше среќна со него, тој беше пресретлив кон неа и срдечен, меѓутоа сепак во однесувањето кон неа, во неговиот тон и милост изразувааше како сенка, лесен потсмев, помалку сурова ароганција на средовечен маж, кој, покрај сето тоа, речиси е двојно постар од неа. Целото време таа го нарекуваше добар, исклучителен, возвишен; очигледно ѝ се чинеше

поинаков отколку што навистина беше, значи без да сака ја мамеше“ (4).

Оваа состојба на еден сосема различен, свесен човек за промените во односот кон неговата партнерка е проследена со сознание дека целата замисла за куса авантура се трансформирала, а измачувањата на жената, нејзините преиспитувања и премислувања за почитта, за исправноста на постапките, за тоа дека има чувство за недоволно почитување го доведуваат Димитриј Гуров до состојба во која доминира тагата откако таа заминала, но и до сознание дека имало измама во односот.

Средбата и летната врска меѓу Димитриј Гуров и Ана Сергеевна, сепак во мислите на Гуров не завршува. Тој на дистанца сè поизразито ја чувствува живоста на спомените, сè почесто му се појавува ликот на младата жена, бакнежите, во исто време, тој добива потреба некому да раскажува за љубовната афера, а потоа сосема го презира животот кој го води во Москва, тоа се денови исполнети со картање, со пијанства, со долги бесмислени разговори за едно исто, со сознание кое го доведува до крајност која му обелоденува дека животот е краток, дека со повторувањето на секојдневните празни навики тој се троши.

Одлуката дека попусто поминува времето го доведува Гуров до опсесивно врзување за авантурата со жената Ана Сергеевна, таа во неговите мисли станува поубава, повредна и клучна во неговиот живот. Во текот на зимските божиќни празници сам заминува во местото каде таа живее и сака да ја сретне. Во исказот и гледната точка на хомодиетичкиот наратор, Ана Сергеевна е опишана како жена која го минува времето во провинциското место кое е еден ограничен свет каде погледот досегнува до оградата на дворот на куќата во која живее, а нејзиниот изглед обележан како изглед на една изгубена, малечка жена среде провинциска заедница со лепеца во рацете. Во визурата на Димитриј Гуров, кога ја сретнува по втор пат во провинциското место каде таа живее, се потврдува убедувањето дека за него не постои подраго, поблиско или позначајно суштество од таа жена (Uspenski 1979: 97).

Во развојот на настаните во расказот се формира пресврт заснован на промената во чувствата и мислите на главниот лик Димитриј

Гуров. Човекот кој лежерно се препушта на љубовни авантури надвор од празниот брачен живот осознава дека средбата со Ана Сергеевна за него е пресудна. Таа создава пресврт во неговиот однос кон неа како жена, а со тоа и во неговото сфаќање на врската која станува врска исполнета со смисла и љубов, а не е повеќе куса и весела авантура. Така воведните искази за радоста на постоењето и проблемот означен во она што луѓето го прават и го мислат се потврдува преку односот на Димитриј и Ана. Таа во неговите мисли и гледна точка на перцепирање никогаш не е ситна жена потоната во провинцискиот живот, таа станува суштествена смисла на неговиот живот и доминантен објект на преокупација во неговиот емотивен свет. Во освестената перспектива затоа какво е значењето на животот, нараторот ја врзува гледната точка за перцепциите, за мислите и убедувањата, но и за психологијата и јазикот на ликот кој прво ги соопштува сознанијата низ метафората за студот на земјата и слоевите во атмосферата каде има сосема други температури, а потоа има визија дека живее два животи, приватниот и јавниот за кои вели:

„Тој имаше два живота: еден јавен кој го гледаа и го познаваа сите на кои тоа им беше потребно исполнет со релативна вистина и релативна лага, сосема сличен на животот на неговите познаници и пријатели и друг кој течеше тајно и среде некој чуден состав од околности, можеби и случаен, сè што му беше значајно, интересно, нужно, во кое беше искрен и не се лажеше себеси, што го создаваше јадрото на неговиот живот се случуваше потајно од другите, а сè што беше негова лага, негова чаура во која се засолнуваше за да ја скрие вистината како на пример, неговата служба во банката, справите во клубот, неговата „нижа раса“, посетите со жената на слави, сето тоа беше јавно. А според себе судеше и за другиот, а не веруваше на она што го гледа и секогаш сметаше дека во секој човек под велот на тајна како под закрила на ноќта се одигрува неговиот вистински, најинтересен живот. Секое лично постоење почива на тајна, па, можеби затоа посветениот човек толку нервозно се залага да се почитува личната тајна“ (7).

Во рефлексии на ликот се гради ставот кој нему му се чини нејасен (Derrida 2006: 108). Тоа е став за односот кон жените, за староста во

која влегува и за откривањето на вистинската љубов кон младата жена од провинцијата со која ги живее „вистинските“ чувства и однос многу доцна и многу свесно. Љубовта му „се случува“ со Ана Сергеевна, меѓутоа таа е скриена, таинствена, нема можност да се обелодени и да стане јавна, а размислувањето од крајот на расказот за тоа како да го промени тајниот љубовен однос во јавен само му откриваат дека престојат денови во кои врската и нивниот однос ќе станува сè потежок и помачен. Моќта на гледната точка вградена како тема во расказот се истакнува на исклучителен начин на самиот крај кога со поглед вперен во огедалото, Димитриј размислува за себе и односот со жените:

„(...) Во тој момент го здогледа својот лик во огледалото.“

Косата веќе почна да му побелува. И нему му се причини чудно што толку остарел последните години, што толку станал грд. Рамењата на кои лежеа неговите раце изгледаа топли и трепереа. Тој почувствува сожалување кон тој живот кој наскоро ќе почне да се суши и да венее како неговиот живот. Зошто таа толку го сака? Тој секогаш им се чинеше на жените поинаков отколку што беше, тие во него не го сакаа него, туку човекот кој го создаваше нивната вообразба и кого цел живот очајно го барале, па и подоцна кога ќе ја уочеа нивната грешка, пак го сакаа. А ниту една од нив со него не беше среќна. Времето проаѓаше, тој се запознаваше, се зближуваше, се разделуваше, но ниту еднаш не сакаше, тоа беше сè само не љубов. И дури сега кога косата му побеле, засака вистински прв пат во животот“ (8).

Со неколку дополнителни коментари, крајот на расказот низ перспективата на нараторот ја разобличува особеноста на живеењето во јавни и приватни или тајни сфери кои ги затвораат заљубените како во кафези, а без можност да го потврдат односот како однос меѓу маж и „вистинска“ жена со која ги поминуваат суштински најзначајните денови, часови и години, меѓутоа без потврда на тој живот низ формалните сфери на јавното живеење.

Гледните точки се раслојуваат во две рамништа и го откриваат ставот на нараторот по однос на историјата и дејствувањата на карактерите, тоа е надворешната гледна точка, но ставот на ликовите изложен во рефлексива која ја изговара нараторот, а ја мисли и доживува ликот со што фокусот е сместен во внатрешниот свет на ликот, а понекогаш

тој фокус е изразен со реплика од дијалог во која самостојно ликот ги изговара своите убедувања без посредување на нараторот се клучните постапки низ кои се формира јазолот, а потоа се расплетува во спротивност од почетната ситуација со која се отвора наративниот тек од настани. Се отвора празнината на секојдневниот живот и во неа се гради тајно место за љубовта откриена и спознаена како вистинска на висока возраст, тогаш кога косата побелува, а умот и срцето не се врзува за краткотрајни и привремени средби, туку копнеат по траен и моќен однос со саканата жена чија слика колку и да е илузија, таа станува многу повозбудлива и повистинска од реалноста.

Овој расказ ја разобличува големата тема за реалноста, стварноста која е секогаш слика на нечии перцепции и која е секогаш зависна од начинот на кој окоото, умот, свеста и јазикот ја конструираат, впрочем како и фикцијата во чија сфера припаѓа овој жанр.

Користена литература

- Derrida, Jacques. 2006. *H.C. for Life, That Is to Say...* Trans. Laurent Milesi and Stefan Herbrechter . Stanford: Stanford University Press.
- Nietzsche, Friedrich. 1996. *Human, All Too Human*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Niče, Fridrih. 2001. *O koristi i šteti istorije za život*. Novi Sad: Svetovi.
- Shlomith, Rimmon Kenan. 1983. *Narrative Fiction. Contemporary Poetics*. London & New York: Methuen.
- Uspenski, Boris. 1979. *Poetika kompozicije. Semiotika ikone*. Beograd: Nolit.

Slavica Srbinovska

POINTS OF VIEW IN THE SHORT STORY “THE LADY WITH THE DOG” BY ANTON PAVLOVICH CHEKOV

Summary

The study is an attempt to re-examine the way in which in a short story from the period of realism under the title “The Lady with the Puppy” by A.P. Chekhov actualizes the ambiguous and subjective representations of reality. The analysis of points of view based on a structuralist, but also a philosophical perspective explains the dependence between the subject and the representation of objects and events in the world.